

Értékteremtő értékörzők Vas megyében

Az értéktári mozgalom együtt lélegzik Vas megyében a Nemzeti Művelődési Intézettel, amely bábáskodott szinte minden egyes értéktár bizottság születésénél, segített nevelgetni az értékek tárházait, újraélesztette az értékfeltárók néhol lankadó lelkesedését, újra és újra mintákat mutat az értékek köré szerveződő közösségek jövőbe mutató együtt gondolkodásához.

2014-ben a Nemzeti Művelődési Intézet Vas megyei módszertani referensei egy rendkívül nemes célt tűztek ki maguk elé: az egész megyével megismertetik az értékek feltérképezésének, továbbadásának és élővé tételének közösségépítő és identitáserősítő jelentőségét. Minden település és minden közösség – mint egy nagy család – egyedi. Fel kell fedezni, és a helyi közösség által nevesíteni kell azokat a természeti, tárgyi és főképp szellemi kincseket, amelyek különlegessé teszik. Fontos felkutatni azt, ami másoktól megkülönböztet, és felismerni azt, ami a nemzeti egységhez köt, amivel nemzeti értékeinket néhány ember, vagy egy egész város gyarapítani tudja. Mindez nem jelent mást, mint rálelni a „Jó itt élni!” érzésre. Ezzel aztán hegyeket lehet megmozgatni, vagy újjá lehet éleszteni egy lassan örök álomba merülő falut.

Vas megyében, az 50-100-300 főt alig számláló kistalpak birodalmában a lakosság szám szomorú jövőt is vetíthet előre, a benne rejlő lehetőségekre azonban a Nemzeti Művelődési Intézet Értékeink által fennmaradni című programsorozata világított rá. A már öt éve módszertani eszközök sokaságát felvonultató és azokat gyakorlatban bemutató műhelysorozat segített felébreszteni szunnyadó közösségeket, régi és új „lámpásokat” állított ötletek és célok mellé, észrevétlenül békített, formált és fejlesztett.

Első lépésként a közösségépítők minden településen beszélgetni hívták a téma iránt érzékeny döntéshozókat, a formális és informális közösségek, egyházak képviselőit, intézményvezetőket. A bemutató információcserét kérdőívek, interjúk, vetélkedők, kiállítások, műhelyfoglalkozások, faluséták, közös fotózás, filmkészítés, sütés, főzés, éneklés, mesélés, táncolás, alkotás, stb. és minden esetben teret követte. Majd jött a tapasztalatcseré és véleményezés, a résztvevők társalogtak a folytatásról. A továbblépést mindig tanácskozás előzte meg. A beszélgetésből tett, a párbeszédből összefogás, az aktív, cselekvő egyénekből, tenni akaró és tudó közösségek születtek. Felzárkózottak rég elfeledett érté-

kek, amelyekre egész falvak jövőjét lehet alapozni úgy a fiatalok kötődésének megerősítésével, mint a kulturális alapú gazdaságfejlesztés elindításával.

Vas megyében nem túlzás a szelídgesztenyefa metaforával élni az „Értékeink által fennmaradni” műhelysorozat küldetése beteljesülésének vonatkozásában. Az egyre terebélyesedő, a helyi értéktárakba, mint gyökerekbe kapaszkodó fából egyre több ág és erős oldalhajtás nőtt ki. Adaptálható mintaprogramokat dolgoztak ki a megye számos településén.

A „Múlt kosarába font jövő” című műhelysorozat Bejcgertyánosban újra kedvet csinált a kosárfonás rejtelmének megismeréséhez. A helyben élő, országosan elismert népművészt, valamint a szakmát a Háziipari Kosárfonói Szövetkezet kapcsán elsajátító nagymama arra ösztönözte a helyi közösséget, hogy a bejcgertyánosi kosárfonás hagyományait élővé tegye és a XXI. századba ágyazásával a nemzeti értékek sorát gyarapítsa. Túl azon, hogy a résztvevők megtanultak kosarat fonni, ismereteket szereztek projektek tervezéséhez, forrásteremtéshez, közösségi vállalkozás indításához. A helyi fiatalok az első fűzhántoló gép létrehozójának személyében találtak rá „leleményes hősiükre”. A megújult közösségi

Készül a tolltartó a nemezelőműhelyben

színtér kiállítások, a kosárfonás helyi értékére épülő rendezvények és közösségi tervezés helyszíne lett.

A „Művészek lelke – s – falvai” című programsorozat keretében a kőszeghegyaljai művészek és kézművesek tárták ki műhelyük ajtaját a helyi fiatalok előtt, hogy az együtt alkotás során megismertessék és megszerettessék velük a táj és az azt ékesítő Cák, Kőszegszerdahely és Bozsok szépségeit. A programsorozat zárásaként egy csodálatos életfát faragtak közösen a résztvevők, amelynek faragott leveleit ma is gyarapíthatják a Cákra érkezők. A pincesor padjain megvalósult beszélgetésből létrejött Vas megye első tájegységi értéktár bizottsága.

A Gyöngyösmenti Tájegységi Értéktár azóta rengeteg sikert ért el a Lukácsháza környéki települések értékei élővé tétele terén. Sorra születtek új közösségek, amelyek csak a helyi egyediségeket előtérbe helyező rendezvényeket, találkozót szerveznek. Az Alpokalja nyúlványaira felfutó kis gyöngyszemek egymást erősítve terveznek, tartják helyben a fiatalokat és gyarapodnak. Néhány program, mint például a lukácsházi Pincés-Kemencés Napok messzire viszik együttműködésük hírét. Az UTIRO Tér-

ségfejlesztő Egyesület a Nemzeti Művelődési Intézet támogatásával nyolc község lakosságának több mint negyedében végzett kérdőív felmérést, tartott fórumokat és készített interjúkat, amelyekből kiadványok, közösségi programok születtek.

A hálózatban való gondolkodást, a közművelődési szakemberek feladatellátásának támogatását segítették elő azok a kerekasztal-beszélgetések, amelyek Ke-

menespálfán, Szarvaskenden és Nemesrempehollóson valósultak meg. Meghívást kaptak ezekre az évértékelésekre a régi és újonnan alakult értéktár bizottságok tagjai, hogy elért eredményeikről beszámolva, egymástól tanulva muniációt kapjanak a bevonáshoz, közösségi tervezéshez, fenntartható pályázatok írásához és megvalósításához, a körjük szerveződő közösségek megerősítéséhez. 2014, 2015 és 2016 után 2017-től az egy napos tudásátadás már egy egész hetes programsorozattá fejlődött. A Nemzeti Művelődési Intézet által életre hívott „Vas Megyei Értékek Hete” programsorozathoz már rögtön az első évben 69 település csatlakozott és szervezett olyan, a helyi értékeket előtérbe helyező eseményeket, amelyek az egész települést megmozgatták. A régi dülőnevek alapján történő hegybejárástól, a civil fórumon, a helyi amatőr képzőművészeti tárlaton, koncerten, a közös versolvasáson, éneklésen, író-olvasó találkozón keresztül a faluszépítésig mindenféle ötlettel utcára, templomba, kastélyba, tájházba és főképp a közösségi színtérbe „csalogatták” a településen élőket a maguk közé

Templomölelés ifjú értékörzőkkel

Szívből jövő mézeskalács

tagokat toborzó értékörző értékre-remtők. Jó gyakorlataikat pedig egy megyei fórumon osztották meg egymással.

Az értéktári tevékenység egy páratlan indok az egyszerűségükben nagyszerű ötletek megvalósítására, a generációk közötti hidépítésre, az egymásra figyelés elérésére, a múlt üzeneteinek meghallására, az elégedett, büszke mosolyok előhívására. 2014-ben Nádasd és főképpen Gencsapáti községek voltak azok a zászlóshajók, amelyek először fedezték fel az értékek feltárásában rejlő közösségek létrejöttét és megerősödését elősegítő lehetőséget. A Nemzeti Művelődési Intézet ösztönzésére még abban az évben létrejött 9 – köztük Horvátlövön az első nemzetiségi – értéktár bizottság. 2019-ig még 109 település csatlakozott, megalapították az értéktár bizottságokat, s azokat a közösségeket, amelyek tagjainak szívügye, szenvedélye lett az írott források kutatása, a padlások bejárása, az érdeklődés az egyéniségek iránt. Legfontosabb céljukká vált az értékek továbbadása. Javaslatokat készítettek elő kincseik Vas Megyei Értéktárba való felvételéhez. Sikeres pályázatok által forrást teremtettek kiadványok, filmek,

tárlatok megvalósításához, de például a Nemzeti Művelődési Intézet által szervezett „Élővé tett népi hagyományok” műhelysorozat eredményeként ihletet kaptak olyan helytörténeti gyűjtemények létrehozásához, mint a döröskei Mérlegház. Megszaporodtak a nyitott műhelyek, tájházak, emlékházak. A nagyközönség elé tárult minden, ami egy apró falucskában élők kezében, fejében és főképp szívében lakozik. Kulturális alapú gazda-

ságfejlesztő potenciált jelentenek a közösség által helyi értékek nyilvánított helyi termékek. A Nemzeti Művelődési Intézet által szervezett „Nagy tulipános ládája – elődeink hozománya” című programsorozat legendákat idéző portálátogatásain, kézműves foglalkozásain, kemence melletti receptcseréin, amatőr alkotóművészeti tárlatain keresztül felelevenedtek régi ízek, hagyományok, alapanyagok, minták.

Amennyiben a Vas megyei értéktári tevékenység életciklus görbéjét szeretnénk megrajzolni, akkor a hosszú érettségi fázis elején jelölnék meg a 2019-es évet, az elmúlt öt esztendőben folyamatosan aktív értéktár bizottságok munkáját és eredményeit tekintve. A feladataikat tudatosan, a közösség által meghatározott stratégia mentén ellátó értékteremtő értékörzők a „bevezetés” szakaszában a Nemzeti Művelődési Intézet módszertani iránymutatása, támogatása mentén szervezték értéktár bizottságaikat, definiálták az érték fogalmát saját településükön, valamint az értékfeltárás kihívásait vállaló néhány lokálpatrióta kategorizálta a helyi értékeket. Ezt követően a növekedés fázisában ko-

Ükjeink receptjei generációról generációra hagyományozódnak

vászként keltették az értékfeltáró, értékmegőrző közösség kenyerét, egyre nagyobb számban állították az ügy mellé a cselekvő polgárokat. Értéktári dokumentációk jöttek létre, együtt meghatározták a felfedezett értékek élővé tételének stratégiáját. A lajstromok mentén tervek, közösségekben megfogalmazott célok születtek. Napjainkban ezek az értéktárral foglalkozó közösségek már az érettség szakaszában képesek újabb és újabb közösségi programok létrehozására, és már maguk is jó például szolgálnak másoknak. Együttműködések alakultak ki települések között. Térségi, tájegységi közös kezdeményezések mellett a Kárpát-medencei együttgondolkodás is megjelent például Káldon, ahol minden évben mélyebbre szövik az erdélyi testvértelepülési kapcsolatot Csíkszentimrével, a népművészet, vagy épp az ifjúságfejlesztés terén.

A Nemzeti Művelődési Intézet megyei célkitűzése egyrészt tovább bővíteni azon települések számát, akik az értékeken alapuló jövőtervezést helyezik közösségi életük fókuszába, másrészt pedig támogatni azon működő közösségeket, akik tovább szeretnének lépni, vagy elbizonytalanodtak, vagy még beazonosítatlan értékeik felismerésében kérnek segítséget, vagy épp a fiatalok bevonásának módszertanát nem ismerik. Ezt szolgálja például az „Ifjúsági honismereti műhelysorozat”, amelynek műhelytagjai a program végére különbséget tudnak tenni a helytörténet és a honismeret között és felfedezve szülőfalujuk csodáit, képesek lesznek megfogalmazni saját elvárásaikat és vállalt szerepüket a településfejlesztés terén. A „Minőség és Hagyomány – Értékké váló közösségek” című műhelysorozat önkormányzati döntéshozó tagjai a program végére szellemi értékékként fognak tekinteni hagyományörző csoportjukra; a népzenei együttesek, néptáncsoportok és népdal-

Beavatás a kópickötés rejtelseibe Nagyrákoson

körök pedig a múltat átörökítő jelenkori fundamentumszerepet vállalnak községük fennmaradásáért.

A jövő tehát az értékek éltetésének örökkévalósága, hiszen mindig születnek új csodák. A földrajzi méreteit tekintve kicsi Vas megye településarány tekintetében meg-

őrzi legtöbb jól működő értéktár bizottsággal rendelkező példaértékű helyét. A 120 értéktár bizottság, a 88 megyei érték, a 2 kiemelt nemzeti érték és a több száz, az értékeket előtérbe helyező közösségi kezdeményezés száma gyarapodni fog.

ÉLES KRISZTINA 2002-ben a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskolán művelődésszervező szakon végzett PR-menedzser és nonprofit menedzser képzéssel. Ezt követően 2006-ban a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kárában művelődésszervezésből egyetemi oklevelet is szerzett. A tanakajdi Petőfi Sándor Művelődési Ház vezetője, majd a Régiógazdaság és a Helyi Érték magazinok főszerkesztője volt. Jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Vas Megyei Igazgatóságának vezetője, kulturális szakértő.